

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНІ ПІДХОДИ В ОЦІНЦІ ЯКІСНОГО ВІДБОРУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ВОЛЕЙБОЛІСТІВ ВИСОКОГО РІВНЯ

Прокопович Володимир, Гузенко-Прокопович Тетяна

Кременецька гуманітарно педагогічна академія ім. Т. Шевченка

Анотації:

Розглянуті питання сучасного ставлення до проблем прогнозування і відбору талановитих волейболістів. Важливим фактором є пошук оптимального комплексного підходу до проблем прогнозування і відбору спортсмена, здатного в майбутньому показувати високі спортивні результати. Де важливими чинниками в досягненні спортивного успіху являються тісні кореляційні зв'язки необхідних антропологічних, фізіологічних та фізичних задатків, швидке засвоєння елементів техніки і тактики, мотивація досягнення успіху, інтелектуальне мислення (образне структурне), готовність проявити волюві якості та ризик, зв'язуючи це все емоційною стійкістю.

Аналіз волейболістів світового рівня, які досягнули видатних результатів у волейболі засвідчує те що всі вони під ростковому віці виділялись серед одноліток своїми здібностями.

Виявлення генетично перспективних дітей, в майбутньому спортсменів, здатних досягнути високих результатів на етапі переходу в дорослий спорт, набуває особливої актуальності тому, що для їх досягнення спортсмен повинен мати необхідні морфологічні дані, унікальне співвідношення комплексу фізичних, психічних і інтелектуальних здібностей, а в волейболі ще й вдалі зріст, та вагові показники, які будуть відповідати світовим критеріям.

В умовах безперервної (інколи агресивної) протидії з суперниками особливе значення будуть мати здібності волейболістів миттєво оцінювати ситуацію, передбачати хід подій, можливі варіанти суперника; правильно вибирати оптимальні для кожної нової ігрової ситуації засоби і методи рішення техніко – тактичного завдання, протидіяти агресії суперника і глядачів.

Швидкість осмислення обстановки, програми дій, ефективність її реалізації в більшості визначають інтелектуальні, техніко – тактичні можливості і перспективність волейболіста. Порівняння здібностей волейболістів оцінювати ситуацію дає можливість тренерам не тільки порівнювати підлітків на окремих етапах відбору, а також судити які темпи розвитку різних здібностей у кожного спортсмена. Особливу цінність в ігрових видах спорту мають інтерес, ті які діють не стандартно, часто приймають оригінальні рішення.

Ключові слова:

прогнозування, відбір, волейболісти, тренування

Differential approaches in assessing the qualitative selection and prediction of high level volleyball players.

The questions considered are of modern attitude to the problems of prediction and selection of high level volleyball players. An important factor is a search for an optimal integrated approach to the problems of selection and prediction of high level volleyball players. The important factors of achieving success in sports are the close correlation links between the necessary anthropological, physiological and physical instincts, rapid assimilation of the elements of technology and tactics, the motivation for success, intellectual mindset (figurative, structural), willingness to show strong-willed character and risk, associating it with emotional stability. The analysis of world-class volleyball players that have achieved outstanding results in volleyball shows that they have all in adolescence stood out with their abilities among their peers.

The detection of genetically advanced children, athletes in future, who can achieve high results at the transition stage to the adult sport, becomes of special relevance. To achieve these goals the athlete must have the necessary morphological data, the unique ratio of the complex of physical, mental and intellectual abilities, good height and weight indicators that will correspond world criteria.

Under the continuous (sometimes aggressive) counteraction with opponents, a special meaning will have the ability of volleyball players to instantly assess the situation, predict the course of events, possible rival variants; choose the optimal ones for each new game situation, the means and methods of solving technically - tactical task, to counter the aggression of the rival and spectators.

The speed of understanding the situation, the action program, the effectiveness of its implementation, in the majority, determine the intellectual, technical and tactical capabilities of a volleyball player. Comparison of abilities to assess the situation allows coaches not only to compare adolescents at selected stages of selection, as well as judge the pace of development of different abilities of each athlete. Of particular value in game types of sport are those, who do not act as a standard and often make original decisions.

prediction, selection, volleyball players, training

Дифференцированные подходы в оценке качественного отбора и прогнозирования волейболистов высокого уровня.

Рассмотренные вопросы современного отношения к проблемам прогнозирования и отбора талантливых волейболистов. Важным фактором является поиск оптимального комплексного подхода к проблемам прогнозирования и отбора спортсмена, способного в будущем показывать высокие спортивные результаты. Где важными факторами в достижении спортивного успеха являются тесные корреляционные связи необходимых антропологических, физиологических и физических задатков, быстрое усвоение элементов техники и тактики, мотивация достижения успеха, интеллектуальное мышление (образное структурное), готовность проявить волевые качества и риск, связывая это все эмоциональной стойкостью.

Анализ волейболистов мирового уровня, которые достигли, выдающихся результатов в волейболе свидетельствует о том, что они все в подростковом возрасте выделялись среди однолеток своими способностями. Выявление генетически перспективных детей, в будущем спортсменов, способных достигнуть высоких результатов на этапе перехода во взрослый спорт, делает особенно актуальным потому, что для их достижения спортсмен должен иметь необходимые морфологические данные. Уникальное соотношение комплекса физических, психических и интеллектуальных способностей, а в волейболе еще удачный рост и весовые показатели, которые будут отвечать мировым критериям. В условиях беспрерывной (иногда агрессивной) протидіювання с соперником особенное значение будут иметь способности волейболистов мгновенно оценивать ситуацию, предвидеть ход событий, различные варианты соперника; правильно выбирать оптимальные для каждой новой игровой ситуации средства и методы решения технико-тактического задания, протидіювати агресії суперника и зрителей.

Скорость осмысливания обстановки, программа действий, эффективность ее реализации в большинстве определяют интеллектуальные, технико – тактические возможности и перспективность волейболиста. Сравнение способностей волейболистов оценивать ситуацию дает возможность тренерам не только сравнивать подростков на отдельных этапах отбора, а также судить какие темпы развития разных способностей у каждого спортсмена. Особенная ценность в игровых видах спорта имеют интерес, те которые действуют не стандартно, часто принимают оригинальные решения.

прогнозирование, отбор, волейболисты, тренировка

Постановка проблеми. В останні роки відбуваються значні зміни в системі підготовки спортсменів високого рівня в ігрових видах спорту, в тому числі й у волейболі,

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

що проявляється при застосуванні в практиці навчально-тренувальної роботи науково обґрунтованих методів навчання й удосконалення техніки, тактики й ігрової практики. Гра у волейбол висуває високі вимоги до фізичного та інтелектуального розвитку людини та має ряд характерних особливостей: різноманітність технічних прийомів, тактичних схем захисту й різноманітність «легенд» нападу і рухових дій в захисті із синхронністю при блокуванні, динамічністю та емоційністю, що відрізняє волейбол від інших спортивних ігор.

У світі йдуть суперечки про наші здібності, в яких задається питання: чи досягла сучасна людина свого біологічного краю можливостей розвитку, чи буде людина і в подальшому прогресувати. На нашу думку це складне питання, на яке однозначно відповісти складно. Адже в більшості видів спорту, досягнення і результати майже дійшли своїх меж. Треба чітко розуміти, що досягнення високих результатів по силі не кожній людині.

Сучасний спорт досягнувши своїх меж, і маючи значну конкуренцію на спортивних аренах, потребує та вимагає від тренерів пошуку постійного всебічного підходу до відбору і прогнозування спортсменів, які здатні в майбутньому показувати високі та видатні спортивні результати. Значна увага приділяється методам відбору, спортивного тренування і всебічній підготовці [4;6;10].

Сучасний волейбол потребує від гравців антропологічних, фізіологічних і фізичних задатків, швидкого та досконалого засвоєння елементів техніки і тактики, мотивації досягнення успіху в грі, миттєвого структурного мислення, готовності проявити волюві якості та ризик, психологічну стійкість, колективізм і ін. важливі якості. Треба відзначити, що ефективність процесу навчання і удосконалення в ігровій діяльності знаходиться в прямій залежності від рівня здатності гравця диференціювати зусилля, просторові-часові характеристики рухів.

Ми переконуємося, що більшість тренерів ДЮСШ, спец. класів, клубів не забезпечують достатньо якісний відбір молодих перспективних волейболістів, які могли б поповнити повноцінний резерв у провідних клубах чемпіонатів своїх країн.

Резерв підвищення рівня спорту буде залежати не тільки від того скільки коштів в нього вклали, а від рівня тих технологій, які дозволяють виявити ще не задіяні в практиці відбору і прогнозу спортсменів особливості диференційних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовка волейболіста це – багаторічний клопіткий процес, який потрібно починати з 10-12 років. У навчально-тренувальному процесі першочергового значення набуває розробка раціональної методики підготовки спортсменів, спортивного відбору та орієнтації [7].

Розвиток спортивної галузі значною мірою залежить від соціально-економічних чинників та рівня життя, в результаті чого виникає проблема не тільки відбору, а й набору взагалі. Ці проблеми актуальні в тому числі в країнах, де популярність цієї гри, далеко вийшла за межі аматорства. Тому важливо, серед невеликої кількості дітей, які хочуть в подальшому займатися волейболом на професійному рівні, визначити рівень спортивної обдарованості та вдало обрати спортивне амплуа з метою подальшого спортивного вдосконалення на професійному рівні. Сучасний рівень спортивних результатів настільки високий, що наблизитись до них, а тим більше покращити, можуть спортсмени, що мають високі та різнобічні генетичні, фізичні задатки й інтелектуальні здібності.

Досягнення високих результатів значною мірою залежить від відповідності побудови навчально-тренувального процесу індивідуальним особливостям та вимогам конкретного виду спорту до спортсменів високої кваліфікації. Неправильна орієнтація щодо вибору вузької спеціалізації створює перешкоди для правильної побудови структури багаторічної підготовки, динаміки навантажень і темпів приросту досягнень; визначення провідних факторів підготовленості та змагальної діяльності. Це може негативно вплинути на

розвиток задатків, пригнітити індивідуальність спортсмена тощо. Таким чином, спортивна орієнтація визначає стратегію та тактику підготовки в системі навчання і тренування.

На перших двох етапах багаторічної підготовки спортивний результат повинен бути природним наслідком раціонально побудованого процесу багаторічного удосконалення при повній відсутності вузької спеціалізації спортсменів і їх цілеспрямованої підготовки до змагань [5; 6; 10]. Форсування процесу підготовки знижує об'єктивність інформації про реальний рівень підготовленості спортсмена.

Стосовно відбору спортсменів та їх орієнтації у практиці спорту найчастіше вживають такі терміни: задатки, здібності, придатність, схильність, обдарованість, талант. Можливим поясненням цього є те, що, як зазначив Л. П. Матвеев (1997), «спортивний відбір не отримав узгодженого тлумачення» [3]. Ці визначення можуть бути доповнені такими дефініціями «спортивна орієнтація», «спортивна перспективність» (Розін Е. Ю., 2001). В аспекті вирішення проблеми відбору, фахівці розглядають також такі поняття, як «прогноз», «спортивні здібності», «обдарованість», «талант», «біологічний вік», «генетичний потенціал» і ін. [5;6].

Вирішуючи питання відбору та спортивної спеціалізації на кожному етапі, тренеру необхідно детально визначити рівень задатків і здібностей спортсмена, шляхом встановлення рівня фізичного розвитку, спеціальних якостей, сильних і слабких сторін техніко-тактичної майстерності, функціональної та психологічної підготовленості, рівня інтелектуальних якостей і мотивації. При цьому необхідно врахувати особливості побудови навчально-тренувального процесу на попередньому етапі підготовки, його спрямованість, величини і характер навантажень, їх адекватність індивідуальним особливостям спортсмена та ін. [2; 10]. Важливим чинником під час спортивної орієнтації та під час відбору є відповідність морфологічних якостей світовим критеріям спортсменів: зріст, вага, тощо.

За даними Єфименко Г. Л., Вакслер М. А., Ключак В. Є. (1998) відбір у спортивних іграх слід розуміти як процес визначення відповідності здібностей людини здібностям певної гри. Відбір, як система організаційно-методичних заходів комплексного характеру, містить у собі педагогічні, соціологічні, психологічні і медико-біологічні, інтелектуальні методи дослідження та контролю, на основі котрих виявляються задатки і здібності дітей, підлітків і юнаків для визначення спортивної спеціалізації.

Аналіз останніх досліджень [5; 6; 7; 10] свідчить, що проблемою відбору і прогнозування займалися багато вчених. Основними факторами для досягнення високих результатів називають генетичні дані, зокрема фізіологічні показники, що визначають можливість успішних занять певним видом спорту. При цьому високий рівень інтелектуальних можливостей створює необхідну базу для кращого засвоєння матеріалу та техніко-тактичного удосконалення. Інші фахівці [6; 9; 10] вказують, що недостатньо мати генетичні задатки до виду спортивної спеціалізації, а більш важливим чинником для досягнення успіху є вмотивованість до навчання і тренування.

Часто фахівці [5; 6; 7; 9; 10] акцентують увагу під час відбору на мотиваційних якостях: працелюбності і наполегливості, зважаючи, на те, наскільки спортсмен бажає досягти видатних результатів, підтримці батьків, наявності реальних можливостей для систематичного напруженого тренування.

Аналіз досвіду роботи європейських та світових фахівців вказує на те, що відбір повинен відбуватись із врахуванням специфіки менталітету, традицій кожної країни, соціального рівня розвитку країни, генетичних особливостей тілобудови певної нації.

У процесі спортивної орієнтації важливим є дотримання принципу комплексного підходу, що дозволяє отримати різну інформацію й порівняти всі показники, які відносяться до формування спеціальних здібностей волейболіста в процесі спортивної підготовки.

Відбір і орієнтація на досягнення високих спортивних результатів тісно пов'язані зі структурою багаторічного удосконалення спортсмена.

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

Формування мети та завдань статті. Мета дослідження – розробити систему критеріїв прогнозування та відбору волейболістів, враховуючи світові критерії та особливості менталітету, традиції, соціальний рівень розвитку, генетичні особливості тілобудови тощо.

Завдання дослідження:

1. Визначити фундаментальні чинники, що визначають досягнення високих спортивних результатів у волейболі.

2. Удосконалити методи відбору й орієнтації волейболістів-початківців.

Для розв'язання поставлених завдань необхідно дослідити важливі та поетапні чинники відбору і прогнозування майбутніх волейболістів високого рівня.

Організація і методи дослідження. Метод експертизи – для виявлення медичних протипоказань заняттями спортом і волейболом у тому числі. Цей метод важливий для збереження здоров'я спортсменів, а також характеризує рівень фізичного розвитку.

Метод тестування – містить у собі всі бланкові, маніпуляційні, моторні та модельні тести.

Апаратний метод – застосовувався для визначення швидкості реакції, рівня фізіологічних реакцій організму до та після виконання фізичних навантажень тощо.

За допомогою методу педагогічних спостережень ми отримали відповіді на важливі питання перспективності розвитку волейболістів.

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження були спрямовані на виявлення і пошук поетапних оптимальних чинників відбору і прогнозування обдарованих волейболістів.

Відповідно до цього доцільно виділяти п'ять етапів відбору, в результаті кожного з яких повинна бути отримана відповідь на запитання: чи здатен досліджуваний вирішити ті завдання, які поставлені на кожному етапі багаторічної підготовки [6; 10] .

На територіях з не великим відсотком високорослого населення, повинна бути застосована жорстка система відбору, прогнозування і підготовки перспективних гравців, включаючи функціональні амплуа.

Таблиця 1

**Відповідність етапів відбору етапам багаторічної підготовки спортсменів
(за Хіменес Х.Р. [10])**

Спортивний відбір		Етап багаторічної підготовки
Етап	Завдання	
Первинний	Визначення доцільності спортивного удосконалення в цьому виді спорту	Початкової
Попередній	Виявлення здібностей до ефективного спортивного удосконалення	Попередньої базової
Проміжний	Виявлення здібностей до досягнення високих спортивних результатів, перенесення високих тренувальних і змагальних навантажень	Спеціалізованої базової
Основний	Встановлення здібностей до досягнення результатів міжнародного класу	Підготовки до вищих досягнень, максимальної реалізації індивідуальних можливостей
Заклучний	Виявлення здібностей до збереження досягнутих результатів і їх підвищення. Визначення доцільності продовження спортивної кар'єри.	Збереження вищих досягнень, Поступового зниження досягнень

ІІ. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

На кожному етапі спортивного відбору не лише виявляється доцільність подальшої підготовки спортсмена, але й дається детальна і всебічна оцінка його задатків і здібностей, сильних і слабких сторін техніко-тактичної майстерності, функціональної підготовленості, рівня розвитку фізичних якостей, психічних особливостей, здійснюється аналіз попереднього етапу підготовки – його спрямованості, величини і характеру навантажень, їх адекватності індивідуальним особливостям спортсмена тощо [6; 7; 10].

Виявлення генетично перспективних дітей, у майбутньому спортсменів, здатних досягнути високих результатів на етапі переходу в дорослий спорт, набуває особливої актуальності тому, що для їх досягнення спортсмен повинен мати необхідні морфологічні дані, унікальне співвідношення комплексу фізичних, психічних і інтелектуальних здібностей, а в волейболі ще й вдалі зріст і вагові показники, які будуть відповідати світовим критеріям.

Зокрема, при роботі з юними спортсменами рекомендується орієнтуватися на наступне:

- відповідність будови тіла специфіці виду спорту;
- здібність до освоєння техніки;
- координаційні якості – відчуття темпу зусиль, що розвиваються, часу, простору, м'яча, та ін.
- м'якість рухів, здатність до розслаблення;
- здібність до швидкого відновлення після тренувальних і змагальних навантажень;
- прагнення до напруженої підготовки і досягнення високих результатів;
- бажання змагатися;
- підтримка та відповідальність батьків;
- готовність проявити вольові якості та ризик;
- інтелектуальні здібності.

Ми визначили послідовність виявлення обдарованих дітей, шляхом послідовного і всебічного аналізу, а саме:

1. Проходження повного медичного обстеження. Перегляд якомога більшої кількості дітей.
2. Обстеження форми ніг (рис. 1) .

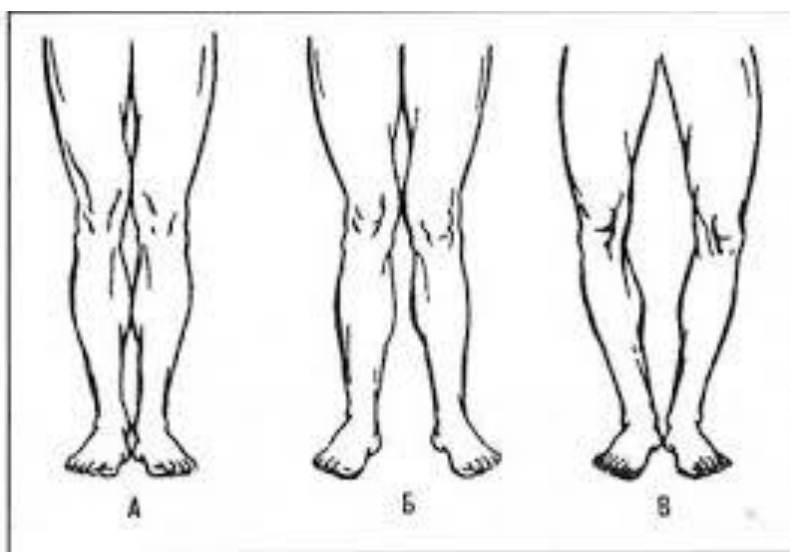

Рис. 1. Визначення форми ніг: А – норма; Б – вальгус Х-образна деформація; В – варус О-образна деформація. Плоскостопість.

3. Дослідження органів зору:

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

а) дослідження гостроти зору (якщо око може розрізняти дві точки, кутова відстань рівна 1 хвилині – це вважається нормою);

б) дослідження різнокольорового зору (діагностика на поліхроматичних таблицях);

в) дослідження поля зору (визначається простір зору нерухливим оком, центральний і периферійний зір).

Цими методами визначається ступень якості зору, яка в прямій залежності буде впливати на якість першого прийому і передачі м'яча.

4. Важливим моментом при відборі є врахування особливостей формування організму. Розрізняють чотири типи тілобудови:

а) дигистивний тип характеризується вираженим соматичним розвитком;

б) м'язовий (мускульний) тип характеризується сильним розвитком м'язів, підвищеним виведенням з сечею метаболізму м'язових тканин – креатиніну;

в) астеноїдний тип характеризується великою довжиною тіла, його крихкістю. Відзначається перевищенням зросту над масою тіла;

г) торокальний (атлетичний) тип характеризується вузьким тазом і великим поперечним розміром плечей [3; 8].

5. Прогнозування й аналіз оптимальних масо-ростових показників. Діти повинні бути здоровими, фізично міцними, мати відповідну до волейболу конституцію та масо-ростові показники (табл. 2, 3).

Таблиця 2

**Порівняльна таблиця масо-ростових показників розвитку дівчаток
(Prokopovych V., Espana 2007)**

вік років	Зріст (довжина тіла), см					Маса тіла, кг				
	низький	нижче середнього	середній	вище середнього	високий	низька	нижче середнього	середня	вище середнього	висока
	Зона відбору і орієнтації захисників «ліберо»			Зв'язуючі	Нападаючі					
7	107-112	113-117	118-129	130-135	136-141 і вище	12,4- 16,4	16,5-20,5	20,6- 28,7	28,8-32,8	32,9-36,9 і вище
8	113-117	118-123	124-134	135-140	141-146 і вище	12,7- 17,5	17,6-22,5	22,6- 32,4	32,5-37,3	37,4-42,2 і вище
9	115-121	122-127	128-140	141-146	147-152 і вище	13,3- 19,1	19,2-25,0	25,1- 37,0	37,1-42,9	43,0-48,8 і вище
10	121-127	128-133	134-147	148-153	154-159 і вище	15,1- 21,4	21,5-27,8	27,9- 40,7	40,8-47,1	47,2-53,5 і вище
11	123-130	131-137	138-152	153-159	160-166 і вище	16,2- 23,2	23,3-30,2	30,3- 44,5	44,6-51,5	51,6-58,7 і вище
12	132-138	139-145	146-160	161-167	168-175 і вище	21,5- 29,0	29,1-36,5	36,6- 51,5	51,6-59,0	59,1-66,5 і вище
13	138-143	144-150	151-163	164-169	170-176 і вище	24,2- 32,3	32,4-40,4	40,5- 56,8	56,9-65,0	65,1-73,2 і вище
14	142-147	148-153	154-167	168-174	175-180 і вище	29,4- 36,6	36,7-43,9	44,0- 58,6	58,7-65,9	66,0-73,1 і вище
15	145-150	151-155	156-167	168-173	174-179 і вище	31,7- 39,3	39,4-46,9	47,0- 62,3	62,4-69,9	70,0-77,6 і вище
16	147-151	152-156	157-167	168-173	174-179 і вище	35,0- 41,8	41,9-48,7	48,8- 62,6	62,7-69,5	69,6-76,4 і вище
17	148-152	153-158	159-170	171-179	180-190 і вище	34,9- 42,0	42,1-49,1	49,2- 63,5	63,6-70,6	70,7-77,7 і вище

ІІ. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

Таблиця 3

**Порівняльна таблиця масо-ростових показників розвитку хлопчиків
(Prokopovych V., Espana 2007)**

вік років	Зріст (довжина тіла), см					Маса тіла, кг				
	низький	нижче середнього	середній	вище середнього	високий	низький	нижче середнього	середній	вище середнього	високий
	Зона відбору і орієнтації захисників «ліберо»			Зв'язуючі	Нападаючі					
7	108-112	113-117	118-129	130-135	135-140 і вище	11,6-16	16,1-20,5	20,6-29,4	29,5-33,8	33,9-38,2 і вище
8	112-117	118-123	124-135	136-141	142-147 і вище	13,7-18,4	18,5-23,1	23,2-32,6	32,7-37,3	37,4-42,0 і вище
9	116-121	122-128	129-141	142-147	148-153 і вище	13,6-18,3	18,4-24,6	24,7-36,5	36,6-42,3	42,4-48,2 і вище
10	123-128	129-134	135-147	148-153	154-158 і вище	18,0-23,1	23,2-28,4	28,5-39,0	39,1-44,3	44,4-49,4 і вище
11	126-131	132-137	138-149	150-155	156-161 і вище	17,5-23,1	23,2-29,7	29,8-42,1	42,2-48,7	48,9-55,4 і вище
12	128-135	136-142	143-158	159-165	166-172 і вище	19,0-26,4	26,5-33,7	33,8-48,6	48,7-56,0	51,1-63,4 і вище
13	133-140	141-148	149-165	166-173	174-181 і вище	24,1-32,2	32,3-40,5	40,6-57,1	57,2-65,4	65,5-73,6 і вище
14	141-147	148-154	155-170	171-177	178-185 і вище	29,1-36,4	36,5-43,7	43,8-58,5	58,6-65,9	66,0-73,2 і вище
15	142-150	151-158	159-175	176-182	183-190 і вище	30,9-39,3	39,4-47,8	47,9-64,8	64,9-73,3	73,4-81,7 і вище
16	157-162	163-167	168-179	180-185	186-191 і вище	39,2-46,7	46,8-54,4	54,5-69,9	70,7-77,6	77,7-85,2 і вище
17	158-163	164-168	169-179	180-187	188-195 і вище	40,5-49,1	49,2-57,7	58,0-75,5	75,6-84,2	84,3-92,9 і вище

6. Тестування. Оцінка розвитку фізичних якостей: швидкості, гнучкості, швидкості реакції, координації рухів, спритності.

7. За допомогою педагогічних спостережень ми можемо отримати відповіді на важливі питання перспективності розвитку волейболістів. Перш за все перед тим як приступити до корекції індивідуальних ігрових якостей волейболістів, необхідно засвідчити особливості їхньої ігрової активності.

Ми побудували схему діагностики психологічного типу поведінки волейболіста на майданчику. Важливо виконати педагогічні спостереження з наступним аналізом. Вони дають змогу тренерам побачити та зафіксувати те, що складно оцінити методами статистики або найбільш сучасною апаратурою, а саме: наполегливість у досягненні цілі, сміливість, ризик, творчі задатки, здатність співпраці в команді з партнерами, психологічну стійкість, агресивність і т.п. (табл. 4). Слід відзначити, що педагогічні спостереження дозволяють отримувати цінну інформацію тільки при чіткій програмі та методиці спостережень, а також способів реєстрації й аналізу результатів спостережень.

Таблиця 4

Схема діагностики психологічного типу поведінки

№	Параметри спостереження	Бали				
		1	2	3	4	5
1.	Великий і стійкий інтерес до занять волейболом					
2.	Уважний на тренуваннях					
3.	Чи вміє зосереджуватись на головному					

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

		<i>Продовження табл. 4</i>				
4.	Чи вміє утримувати і своєчасно переключати увагу в процесі навчально-тренувальної діяльності					
5.	Впертий (та) в досягненні цілі при виконанні під час не значних завдань тренера					
6.	Чи здатний самостійно усвідомлювати, критично оцінювати особисту тренувальну діяльність і знаходити шляхи самовдосконалення в волейболі					
7.	Як швидко навчається і вдосконалюється в техніці і тактиці волейболу, які прийоми гри засвоює швидко, які важко і з чим це пов'язано					
8.	Чи володіє здібністю до творчості в процесі ігрових вправ					
9.	Чи володіє здібністю до творчості в процесі змагань і чи проявляється здатність знайти нестандартні й оригінальні способи розв'язання тактичних завдань					
10.	Як часто спостерігається здатність до ймовірного прогнозування подій					
11.	Яка ігрова активність і спортивна агресивність у гравця на тренуваннях і змаганнях					
12.	Прагнення спортсмена до лідерства в структурі ігрових вправ і змагань					
13.	Прагнення і здатність спортсмена взяти на себе роль лідера в складних і критичних умовах змагань					
14.	Вивчення здатності оцінювати ігрову ситуацію і вибирати найбільш оптимальні способи розв'язання тактичних завдань					
15.	Яка завадостійкість до різних несприятливих факторів					
16.	Яка стійкість спортсменів до різних захворювань, у тому числі простудного характеру					

Перевага відається тим дітям, які швидко орієнтуються в ігровій обстановці, мають здатність передбачати дії суперників.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналіз підготовки волейболістів високого рівня, які досягнули видатних результатів засвідчує те що всі вони у підлітковому віці виділялись серед одноліток своїми здібностями.

Особливості підготовки волейболістів, як і усіх спортсменів загалом, полягають в вивченні анатоμο-фізіологічних особливостей, функціональних можливостей, психологічних факторів, інтелектуальних здібностей, які впливають на кінцевий рівень гравців високого класу. Потребують більш детального вивчення чинники відбору та прогнозування перспективності волейболістів. В умовах безперервної протидії з суперниками особливе значення будуть мати здібності волейболістів миттєво оцінювати ситуацію, передбачати хід подій, можливі варіанти суперника; правильно вибирати оптимальні для кожної нової ігрової ситуації засоби і методи розв'язання техніко-тактичного завдання. Швидкість осмислення обстановки, програми дій, ефективність її реалізації в більшості визначають інтелектуальні, техніко-тактичні можливості та перспективність волейболіста.

Порівняння здібностей волейболістів дає можливість тренерам не тільки оцінити їх на окремих етапах відбору, а також судити про темпи розвитку різних здібностей у кожного спортсмена. Особливу цінність в ігрових видах спорту мають ті гравці, які діють нестандартно. Оригінальні рішення техніко-тактичних завдань, як в передачі м'яча

«зв'язуючим», так і в атаці «нападаючим», чи обороні в типових ситуаціях для гри нерідко ставлять суперника у складне становище.

Одночасно широкий вибір чинників, що визначають спортивний результат, створює розбіжності фахівців у пріоритетах їх використання та відволікає тренерів від необхідності комплексного підходу під час відбору і орієнтації на кожному з етапів багаторічної підготовки спортсменів, що доводить актуальність нашої роботи. Розглянуті у статті проблеми підготовки волейболістів потребують більш глибокого дослідження.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в оцінці спортивних можливостей дітей віком 10-12 років західного регіону України.

Список літературних джерел:

1. Аблікова А.В., Баранецький Г.Г., Ковцун В.І., Намяк В.В. Відбір дівчат віком 10 – 12 років для занять волейболом на основі дерматогліфіки та психологічних маркерів: «Фізична активність, здоров'я і спорт». Вип. № 2 (16). Львів. 2014, С. 44-50
2. Бриль М.С. Отбор в спортивных играх. М.: «Физкультура и спорт». 1980, 127с.
3. Женский спорт. За ред. А. Р. Радзиевского. К.: КГИФК. 1975. 66 с.
4. Караулова С.І., Олійник М.О., Олійник І.С. Теорико-методичні аспекти відбору дітей у секцію волейболу на етапі початкової підготовки: Фізичне виховання і спорт.; Вісник ЗНУ. Випуск №1. ЗНУ. 2004, с.199-204
5. Матвеев Л. П. Общая теория спорта и ее прикладные аспекты. М.: «Известия». 2001. 334 с.
6. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник для студ. высш. учеб. заведений физ. воспитания и спорта. К.: «Олимпийская литература». 2004. 808 с.
7. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. К.: «Олимпийская литература». 1997. 583 с.
8. Похолончук Ю. Т., Свечникова Н. В. Современный женский спорт. К.: «Здоровья». 1987. 189 с.
9. Сергієнко Л. П. Спортивний відбір: теорія та практика: підручник. Тернопіль. «Навчальна книга – Богдан». 2009. Кн.1. 672 с.
10. Хіменес Х.Р. Спортивний відбір в системі багаторічної підготовки спортсменів. Лекції ЛДУФК, кафедра олімпійського, професійного та адаптивного спорту. «Спорт вищий досягнень». ЛДУФК. 2015
11. Шахлина Л. Я. Медико-биологические основы спортивной тренировки женщин. К.: «Наукова думка». 2001. 328 с.

References:

1. Ablikova A. V., Baranetskyi G.G., Kovtsun V. I., Namiak V. V. Selection of girls aged 10-12 years for volleyball training based on dermatologic and psychological markers: "Physical activity, health and sports". Ed. No. 2 (16). Lviv. 2014, pp. 44-50
2. Bril M. S. Selection in sports games. M.: "Physical Culture and Sport". 1980, 127p.
3. Women's sports. Ed. by A. R. Radziewsky...: KGIFK. 1975. 66 p.
4. Karaulova S. I., Oliinyk M. O., Oliinyk I.S. Theorico-methodical aspects of the selection of children in the volleyball section at the stage of initial training: Physical education and sport: Ed. №1. ZNU 2004, pp.199-204
5. Matveev L. P. The general theory of sports and its applied aspects. Moscow: Izvestia. 2001. 334 p.
6. Platonov V. N. The system of training athletes in the Olympic sport. General theory and its practical applications: textbook for stud. supreme. training. establishments phys. education and sports. K.: "Olympic Literature". 2004. 808 pp.
7. Platonov V. N. The general theory of training athletes in the Olympic sport. K.: "Olympic Literature". 1997. 583 p.
8. Poholenchuk Yu. T., Svechnikova N. V. Modern Women's Sport. K.: "Health". 1987. 189 p.
9. Serhienko L.P. Sports selection: theory and practice: a textbook. Ternopil "Educational book - Bogdan". 2009. Book 1. 672 p.
10. Khimenes Kh. R. Sports selection in the system of long-term training of athletes. Lectures LSUPC, Department of Olympic, professional and adaptive sports. "Sport of the highest achievements". LSUPC. 2015
11. Shakhlina L.Ya. Medical and biological bases of sports training of women. K.: "Naukova Dumka". 2001. 328 p.

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1293793>

Відомості про авторів:

Прокопович В. М., orcid.org/0000-0003-4758-1538; lidalibero@hotmail.com; Кременецька гуманітарно педагогічна академія ім. Т. Шевченко, пров. Ліцейний, 1, Кременець, 47003, Україна.

Гузенко-Прокопович Т. С.; orcid.org/0000-0002-7586-7499; tanyahuzenko1978@gmail.com; Кременецька гуманітарно педагогічна академія ім. Т. Шевченко, пров. Ліцейний, 1, Кременець, 47003, Україна.